

Osvrt 2. Položaj mladih¹ na tržištu rada u Srbiji

Nemanja Vuksanović²

Uvodna razmatranja

Najznačajnije globalne društvene promene na tržištu rada, poput promene državnih režima i politika nastalih slomom socijalističkih poredaka, krize država blagostanja i neoliberalnih režima, suštinski su uticale na živote mladih (Furlong, Cartmel, 2007). Rastuće interesovanje za položaj mladih na tržištu rada poslednjih godina podstaknuto je time što mlade osobe čine grupu za koju se vezuje veći rizik od siromaštva i socijalne isključenosti, kao i da neuspešna tranzicija od škole ka poslu može imati negativne posledice na druge životne tranzicije. Promene na globalnom planu od sedamdestih godina prošlog veka su doprinele rastućoj nezaposlenosti i otežanom ulasku generacija mladih na tržište rada. Tranzicija od škole ka poslu sve više gubi svoj standardni oblik i postaje produžena i fragmentisana (Du Bois-Reymond and Chisholm, 2006). Stoga, ne iznenađuje podatak da je u većini zemalja stopa nezaposlenosti mladih gotovo dvostruko je veća od stope nezaposlenosti odrasle populacije. Kako se navodi u članku Instituta za istraživanje tržišta rada (Kluve, 2014), ovo se može objasniti time da su nedostatak radnog iskustva, te slabije veštine traganja za poslom, ali i strukturni problemi, poput neadekvatnog obrazovanja i obuke i restriktivne regulacije tržišta rada, osnovni uzroci ovako visokih stopa nezaposlenosti mladih. S tim u vezi, analiza tranzicije mladih od trenutka završetka školovanja do trenutka pronalaženja posla postaje važna.

Kriza zaposlenosti mladih predstavlja svojevrsni izazov sa kojim se suočava Srbija. Štaviše, ova kriza zaposlenosti moglo bi se reći predstavlja i svojevrsni aspekt krize poslova, i ona je povezana ne samo sa nivoom i trajanjem nezaposlenosti mladih na tržištu rada, već i opadanjem kvaliteta poslova koji su mladima na raspolaganju. Otežanoj tranziciji od škole ka poslu u Srbiji negativno je doprinela poslednja ekonomska kriza iz 2008. godine čije su posledice najviše osetili upravo mladi. Naime, iskustva drugih zemalja pokazuju da u vreme ekonomske krize usled opadanja tražnje firmi sa radnom snagom, firme ne samo da manje zapošljavaju već i otpuštaju radnike, i to neretno one koje su poslednje zaposlili. Svakako, treba istaći da su mladi na tržištu rada Srbije i pre pomenute ekonomske krize suočavali

sa određenim problemima, ali da je to već nepovoljno stanje značajno pogoršano ovom krizom.

U ovom *Osvrtu* predmet analize će biti položaj mladih na tržištu rada Srbije. U prvom delu biće predstavljeno kretanje stope zaposlenosti i nezaposlenosti mlade populacije. Nakon toga, posmatrane će biti kategorije zaposlenosti mladih osoba na tržištu rada prema različitim kriterijumima, poput uzrasta, obrazovnog nivoa i materijalnog statusa domaćinstva. Takođe, biće analizirano prosečno vreme potrebno za dobijanje prvog posla i važnost rada tokom školovanja za dužinu tranzicije od škole ka poslu. Poseban deo ovog *Osvrta* biće posvećen ispitivanju značaja obrazovanja za buduću zaradu mlade osobe, kao i razlika u prosečnoj zaradi koje proističu iz različitih oblasti studiranja.

Aktivnost mladih na tržištu rada Srbije

Pažnja koja je na svetskom nivou posvećena temi zaposlenosti mladih i ekstenzivna istraživanja koja su sprovedena u vezi sa ovom temom pomogla je podizanju nivoa svesnosti o činjenici da se značajan broj mladih danas suočava za poteškoćama prilikom ulaska i ostanka na tržištu rada. Takođe, među kreatorima javnih politika primetno je rastuće razumevanje toga da neuspeh u pronalaženju kvalitetnog zaposlenja nakon završetka školovanja doprinosi dugoročnim negativnim efektima u pogledu zarade koju određena osoba tokom životnog ciklusa može da ostvari (Elder, 2009). Ovome je doprinelo shvatanje da tranzicija od škole ka poslu predstavlja veoma važan segment tranzicije ka odrastanju, čija uspešnost umnogome predodređuje uspešnost drugih segemenata odrastanja mladih. Na primer, od načina i tempa na koji će mlada osoba izvršiti tranziciju od završetka školovanja do pronalaženja posla zavisi i porodična tranzicija, koja se odnosi na odluke mladih o osamostaljivanju od roditelja, stupanju u brak i roditeljstvu (Tomanovic et al., 2012). Završetak školovanja i potraga za zaposlenjem predstavljaju veoma važne momente u životu mlade osobe. Nakon godina provedenih u školi, mladi teže ka tome da pronađu zaposlenje koje će odgovarati njihovim preferencijama i u kojem će moći da primene znanje stečeno tokom školovanja. Međutim, danas te momenati tranzicije od škole ka poslu karakteriše velika neizvesnost, pa stupanje na tržište rada za mnoge mlade širom Evrope predstavlja veliki izazov i proces traganja za odgovarajućim zaposlenjem može biti dugotrajan (Eurofound, 2014).

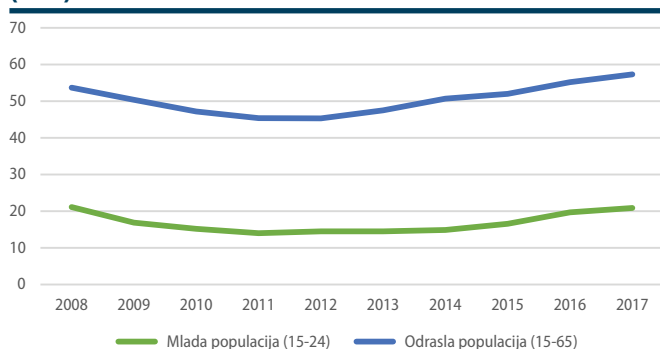
Činjenicu da su mladi posebno osetljiva grupa na tržištu rada Srbije najbolje odslikavaju podaci Republičkog zavoda za statistiku o stopi zaposlenosti i stopi nezaposlenosti mladih od 15 do 24 godine. Stopa zaposlenosti mladih u Srbiji je 2008. godine iznosila

¹ Termin „mlada osoba“ u ovom tekstu se se odnosi na osobu starosti od 15 do 29 godina, ukoliko drugačije nije naglašeno.

² Ekonomski fakultet u Beogradu

nešto manje 22%, dok je 2017. godine ova stopa bila oko 20%. Ovo ukazuje na to da stopa zaposlenosti mladih čak nije ni dostigla nivo pre izbivanja ekonomske krize. Štaviše, u 2013. godini, kada su negativni efekti ekonomske krize počeli da jenjavaju, stopa zaposlenosti mladih u Srbiji bila je za oko 30 procentnih poena niža u odnosu na istu stopu za odraslu populaciju. Naravno, ne treba zanemariti okolnost da je ovakvo stanje, zbog nedostupnosti podataka o mladima od 15 do 29 godina za ovako dug vremenski period, velikim delom posledica toga što su skoro svi mladi do 19 godina i značajan udeo mladih do 24 godina u obrazovnom procesu.

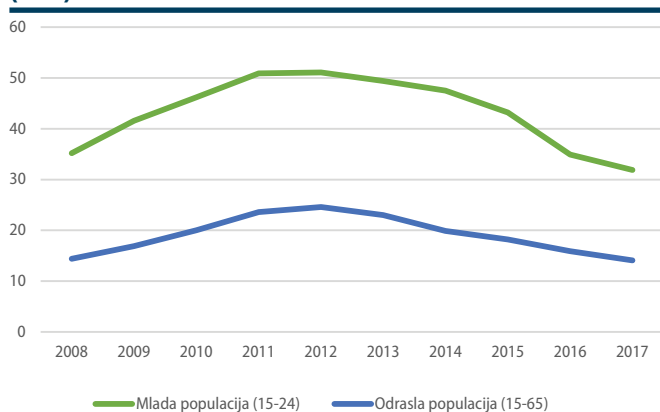
Grafikon 2.1: Kretanje stope zaposlenosti mlade i odrasle populacije u Srbiji od 2008. do 2017. godine (u %)

Izvor: Republički zavod za statistiku Srbije

O posebno teškom položaju mladih na tržištu rada Srbije govori i podatak da je stopa nezaposlenosti mladih 2012. godine čak dostigla 51% i bila je veća za oko 15 procentnih poena nego 2008. godine. Može se uočiti i to da je stopa nezaposlenosti mlade populacije tokom čitavog posmatranog perioda bila od 1,5 do 2 puta veća od stope nezaposlenosti ukupne populacije. Iako su odstupanja indikatora tržišta rada između mlade populacije i ukupne populacije karakteristična i za druge zemlje Evropske unije, ono što zabrinjava jeste visina ovih odstupanja u Srbiji.

Grafikon 2.2: Kretanje stope nezaposlenosti mlade i odrasle populacije u Srbiji od 2008. do 2017. godine (u %)

Izvor: Republički zavod za statistiku Srbije

Status aktivnosti mlade osobe na tržištu rada jeste važno obeležje koje ukazuje na meru rizika kojoj je mlada osoba izložena. Prema podacima *Ankete o tranziciji od škole do posla* (engl. *School to Work Transition Survey – SWTS*)³ iz 2015. godine u Srbiji može se uočiti da procenat mladih osoba koje su isključivo na školovanju opada, a procenat mladih osoba koje su isključivo zaposlene raste sa uzrastom. Preciznije, skoro 90% mladih koji pripadaju starosnoj grupi od 15 do 19 godina se i dalje nalazilo isključivo na školovanju, dok je u starosnoj grupi od 25 do 29 godina taj procenat bio 7 puta manji. Takođe, skoro 4% mladih iz najniže starosne grupe i nešto više od 55% mladih iz najviše starosne grupe bilo je isključivo zaposleno. Ovakav odnos ne treba da bude iznenađujući jer je poznato da sa rastom broja godina starosti raste verovatnoća prelaska iz aktivnosti školovanja u aktivnost zaposlenosti. Međutim, ono na šta bi posebno trebalo obratiti pažnju jeste kategorija mladih osoba koje se niti školuju niti rade (engl. *Not in Education, Employment or Training – NEET*), iako se i kategorija mladih koji rade dok su na školovanju može donekle smatrati rizičnom u zavisnosti od obima i kvaliteta regulisanosti tržišta rada. Uočljivo je da sa uzrastom raste stopa mladih koji se niti školuju niti rade i stopa mladih koji rade dok su na školovanju. Ovakav nalaz može ukazivati na specifičnost obrazovno-radne tranzicije u Srbiji: školovanje se produžava u pozne dvadesete godine, ali zbog različitih finansijskih pritisaka završetak visokog obrazovanja se prolongira kroz kombinovanje školovanja sa privremenim i povremenim radom.

Može biti korisno poređenje rasporeda mladih osoba prema statusu aktivnosti na tržištu rada Srbije i Nemačke. Već u starosnoj grupi od 15 do 19 godina uočavaju se razlike u rasporeda mladih na tržištu rada. Prva značajna razlika tiče se toga da je u Srbiji za oko 10 procentnih poena manji udeo mladih koji se isključivo nalaze na školovanju u odnosu na Nemačku. Druga važna razlika odnosi se na to da je udeo mladih u Srbiji koji radi i školuje se 10 puta manji u poređenju sa Nemačkom – samo 1,1% u Srbiji nasuprot 11% u Nemačkoj. Ove razlike mogu se pre svega opravdati postojanjem sistema dualnog obrazovanja u Nemačkoj. Svakako, najveća razlika primetna je u srednjoj starosnoj grupi. Naime, u Srbiji je u starosnoj grupi od 20 do 24 godine za skoro 20 procentnih poena veća stopa mladih koji su isključivo na školovanju i skoro 3 puta je manja stopa mladih koji rade i školuju se u odnosu na

³ Srbija je prvi put 2015. godine sprovela *Anketu o tranziciji od škole do posla*, i to pod okriljem *Work4Youth* partnerstva. Prikupljanje i uzorkovanje podataka sproveo je Republički zavod za statistiku Srbije, dok je Međunarodna organizacija rada obezbedila standardizovani instrument za anketiranje. Rad na terenu obavljen je tokom marta i aprila 2015. godine, i u tom periodu je anketirano oko 3.100 lica starosti od 15 do 29 godina.

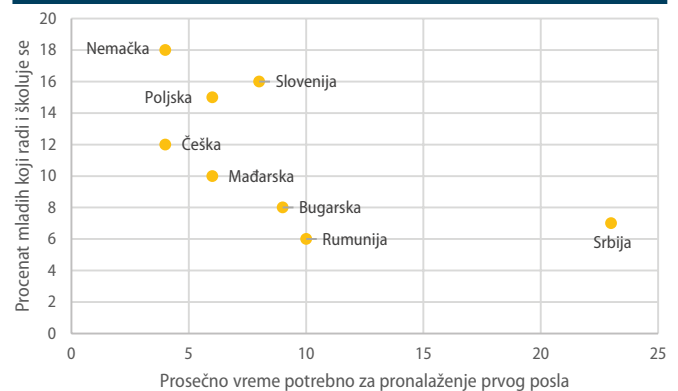
Nemačku. Ovakav raspored mladih u srednjoj starosnoj grupi može objasniti značajnu razliku između Srbije i Nemačke u pogledu stope mladih koji se niti školuju niti rade u najvišoj starosnoj grupi. Tako je procenat mladih koji se niti školuju niti rade u Srbiji u 2015. godini bio dvostruko veći u poređenju sa Nemačkom među mladima starosti od 25 do 29 godina. Sticanje radnog iskustva tokom školovanja, čak i na poslovima za koje nisu potrebne kvalifikacije, olakšava mladima tranziciju od škole ka poslu. Istraživanja ukazuju na to da mlade osobe koje su radile tokom školovanja, a pre svega osobe koje su u srednjem obrazovanju imale posao, lakše dolaze kasnije do posla i samim tim imaju bržu tranziciju.

Prosečno vreme trajanja tranzicije od škole ka poslu i kvalitet poslova mladih u Srbiji

Prosečno vreme trajanja tranzicije od škole ka poslu ukazuje na kompleksnost zaposlenja nakon završenog školovanja. Što je ovo vreme duže, to je veća verovatnoća da će mlada osoba zapasti u status u kome se niti školuje niti radi, što posledično može dovesti do isključenosti sa tržišta rada (www.mons.rs). U proseku u zemljama Centralne i Istočne Evrope mlade osobe dolaze do prvog posla u proseku za oko 7 meseci nakon što završe školovanje, iako ovo vreme značajno varira među zemljama. Na primer, u Nemačkoj, Češkoj, Poljskoj i Mađarskoj mladoj osobi je u proseku potrebno oko 5 meseci da dođe do prvog zaposlenja, dok mlada osoba u Sloveniji, Bugarskoj i Rumuniji do prvog posla dolazi posle 10 meseci. U poređenju sa ovim zemljama, prosečno vreme nalaženja prvog posla za mlade u Srbiji, prema podacima *Ankete o tranziciji od škole ka poslu* iz 2015. godine, iznosilo je nešto više od 20 meseci. Dakle, mlade osobe u Srbiji značajno duže čekaju na prvi posao u odnosu na svoje vršnjake u zemljama Centralne i Istočne Evrope. Jedno od potencijalno

objašnjenja ovakvog stanja na tržištu rada može biti upravo nizak procenat mladih koji tokom školovanja i radi. Stavljajući u odnos prosečnog vremena potrebnog za pronalaženje prvog posla i procenta mladih koje tokom školovanja rade utvrđen je negativan odnos. Odnosno, što je u nekoj zemlji veći procenat mladih koji se i školuju i rade to je kraće vreme potrebno za pronalaženje prvog posla. Ovakva konstatacija ne treba da čudi s obzirom da su mlade osobe koje tokom školovanja rade stiču iskustvo koje im omogućava da lakše dođu do prvog posla.

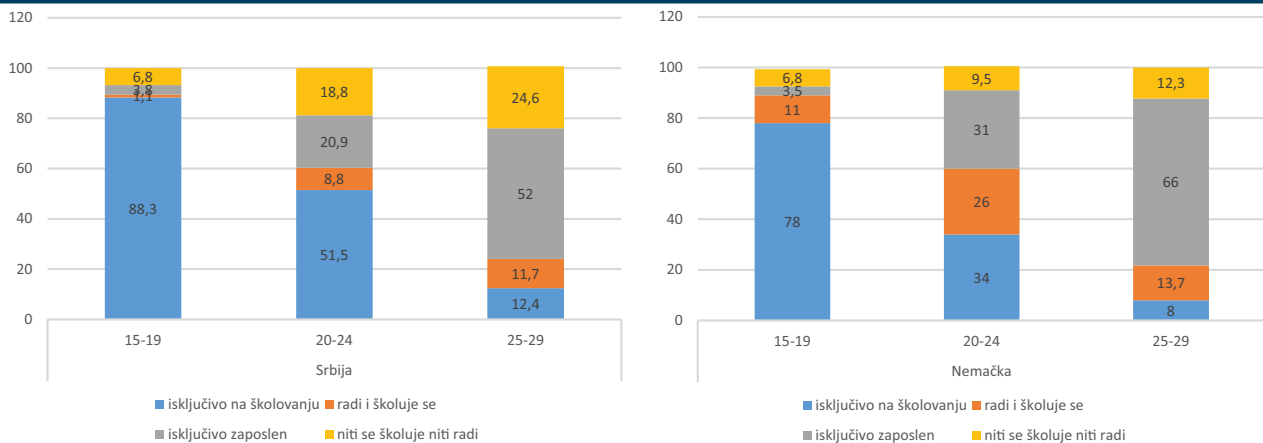
Slika 3.1: Veza između prosečnog vremena potrebnog za pronalaženje prvog posla i procenta mladih koji rade i školuju za Srbiju i izabrane zemlje Centralne i Istočne Evrope u 2015. godini

Izvor: Anкета o tranziciji od škole ka poslu, Republički zavod za statistiku Srbije i Eurostat

Podaci *Ankete o tranziciji od škole ka poslu* iz 2015. godine u Srbiji upućuju na to da, očekivano, zaposlenost raste sa uzrastom i obrazovnim nivoom. Tako je, ukoliko posmatramo mlade koji su završili proces školovanja, udeo onih koji su stabilno zaposleni dvostruko je manji, a udeo onih koji su nezaposleni dvostruko je veći u starosnoj grupi od 15 do 19 godina u poređenju sa onima u starosnoj grupi od 25 do 29 godina. Podaci ukazuju na to i da obrazovni nivo ključno determiniše

Grafikon 2.3: Status aktivnost mlade osobe na tržištu rada Srbije (levo) i Nemačke (desno) u 2015. godini (u %)

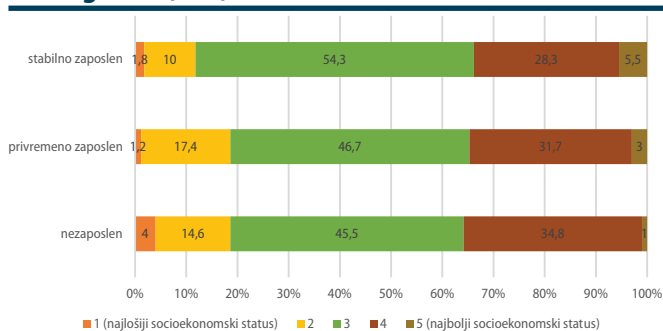
Izvor: Anкета o tranziciji od škole ka poslu, Republički zavod za statistiku Srbije i Eurostat

kategoriju zaposlenosti u kojoj će se naći mlada osoba nakon školovanja. Među mladima sa završenim osnovnim obrazovanjem 48% je nezaposleno, a samo 23% je stabilno zaposleno. Mladi sa završenim visokim obrazovanjem imaju značajno bolju poziciju na tržištu rada, jer je udeo stabilno zaposlenih oko 45% a udeo nezaposlenih 22%. Dakle, što je mlada osoba starija i više obrazovana to je rizik da će ta osoba biti nezaposlena manji. Ovo može biti argument za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja, jer se čini da je tek nakon završene srednje škole mlada osoba osposobljena za tržište rada.

Kategorija zaposlenosti mlade osobe u Srbiji može se dovesti u vezu sa socioekonomskim statusom porodice iz koje mlada osoba potiče.⁴ Očekivano je da mlade osobe koje dolaze iz porodica sa boljim materijalnim statusom bolje prolaze nakon završetka školovanja. Rezultati *Ankete o tranziciji od škole ka poslu* u Srbiji iz 2015. godine potvrđuju ovo očekivanje, ali ne sasvim jednoznačno. Naime, u kategoriji najbolje materijalno situiranih domaćinstava udeo stabilno zaposlenih je 6 puta veći od udela nezaposlenih, ali su stabilno zaposleni, iako ih je dvostruko manje od nezaposlenih, prisutni i najlošije situiranim domaćinstvima. Verovatno je da se ovakav zaključak nameće zbog toga što postoji razlika u kvalitetu poslova koje prihvataju mladi različitog socioekonomskog statusa, tj. da mlade osobe iz siromašnijih domaćinstava obično prihvataju slabije plaćene poslove.

⁴ Socioekonomski status porodice u Anketi o tranziciji od škole ka poslu određen je na osnovu radnog statusa i obrazovnog nivoa roditelja mlade osobe.

Grafikon 3.2: Kategorije zaposlenosti mladih osoba prema materijalnom statusu domaćinstva u Srbiji u 2015. godini (u %)

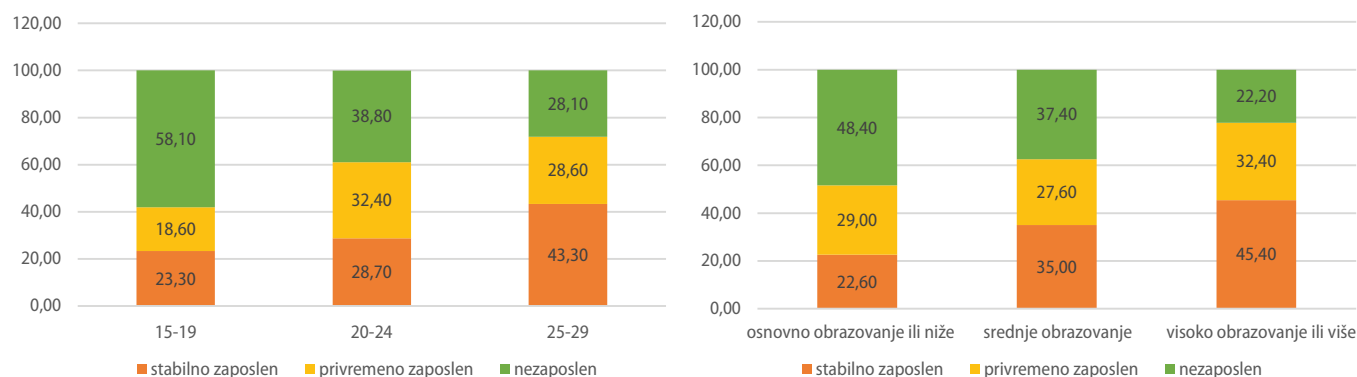

Izvor: Anкета o tranziciji od škole ka poslu, Republički zavod za statistiku Srbije

Obrazovni nivo kao determinanta zarade mlade osobe u Srbiji

Pored poteškoća u pronalazenju stabilnog zaposlenja, mlada osoba u Srbiji čak i kada se zaposli prima zaradu koja je znatno niža od prosečne zarade. Podaci *Ankete o tranziciji od škole ka poslu* Srbije iz 2015. godine ukazuju na to da je prosečna mesečna neto zarada za mladu populaciju iznosila 29.500 RSD, dok je prosečna mesečna neto zarada za ukupnu populaciju iznosila oko 44.500 RSD. Odnosno, mladi u Srbiji su u 2015. godini primali zaradu koja je za oko 30% manja od prosečne zarade, Ovakav nepovoljan odnos zarada karakterističan je i za mlade u drugim evropskim zemljama i u skladu je sa teorijom, tako da Srbija ne predstavlja izuzetak. Naime, kako je starosni interval kohorte mladih prilično usko definisan i kako ona obuhvata veliki broj lica koja su i dalje u procesu školovanja, pronaći zaposlenu mladu osobu kojoj taj posao nije prvo zaposlenje ili mladu osobu koja ima višegodišnji radni staž, prava je retkost. Imajući u vidu rezultate većeg broja istraživanja koji pokazuju da radno iskustvo, ako izuzmemo nivo obrazovanja, predstavlja dominantnu

Grafikon 3.1: Kategorije zaposlenosti mladih osoba prema uzrastu (levo) i obrazovnom nivou (desno) u Srbiji u 2015. godini (u %)

Izvor: Anкета o tranziciji od škole ka poslu, Republički zavod za statistiku Srbije

odrednicu zarade, postaje jasno zbog čega se mlade osobe nalaze u podređenom položaju (Vuksanović et al., 2018).

Koliko su obrazovni nivo i oblast studiranja važni za prosečnu zaradu koju će ostvarivati mlada osoba potvrđuju rezultati analize u kojoj je ispitana premija na visoko obrazovanje prema različitim oblastima studiranja (tj. koliko u proseku odstupa zarada osobe sa visokim obrazovanjem u odnosu na zaradu osobe sa nižim obrazovnim nivoom). Naime, rezultati ukazuju na to da je u gotovo svim posmatranim oblastima studiranja premija na visoko obrazovanje pozitivna, što znači da viši nivo obrazovanja donosi i veću zaradu. Izuzetak su oblasti obrazovanja i poljoprivrede i veterine u kojima mlada osoba koja je studirala ove oblasti u proseku zarađuje manje u poređenju sa niže obrazovanom osobom. *Anketa o tranziciji od škole ka poslu iz 2015.* godine daje podatak da oblast (1) humanističkih nauka i umetnosti, (2) društvenih nauka, ekonomije i prava, (3) prirodnih nauka, matematike i informatike, (4) inženjerstva, proizvodnje i građevinarstva i (5) zdravstva karakteriše pozitivno, a oblast (1) poljoprivrede i veterine i (2) obrazovanja negativno odstupanje u odnosu na prosečnu zaradu osobe sa osnovnom ili srednjom školom. Takođe, primetne su velike varijacije u pogledu ovih odstupanja po oblastima studiranja. Na primer, mlada osoba u Srbiji koja je završila oblast prirodnih nauka, matematike i informatike ostvaruje u proseku zaradu od 42.000 RSD što je za oko 40% više od prosečne zarade koju ostvaruje mlada osoba sa nižim obrazovanjem. Prema istim podacima, mlada osoba koja je završila oblast poljoprivrede i veterine ostvaruje prosečnu zaradu od 25.000 RSD, što je skoro za 15% manje u poređenju sa zaradom koju je u proseku ostvarila niže obrazovana mlada osoba.

Tabela 4.1: Prosečna zarada i odstupanje u odnosu na ukupnu prosečnu zaradu niže obrazovane osobe po oblastima studiranja mlade osobe u Srbiji u 2015. godini (u RSD)

Oblast studiranja	Prosečna zarada	Odstupanje
Humanističke nauke i umetnost	34.200	+16,62
Društvene nauke, ekonomija i pravo	32.047	+9,28
Prirodne nauke, matematika i informatika	41.889	+42,84
Inženjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo	29.979	+2,23
Poljoprivreda i veterina	25.333	-13,62
Zdravstvo	29.914	+2,01
Obrazovanje	28.036	-4,40

Izvor: *Anketa o tranziciji od škole ka poslu*, Republički zavod za statistiku Srbije

Međutim, kada se u analizu uključe i socioekonomski faktori, tj. materijalni status porodice iz koje mlada osoba potiče, ove razlike u pogledu premije na visoko obrazovanje uglavnom opadaju. Najdrastičnij pad u

pogledu premije na visoko obrazovanje primetan je u oblastima prirodnih nauka, matematike i informatike i humanističkih nauka i umetnosti (nakon uključivanja materijalnog statusa porodice u analizu premija na visoko obrazovanje za ove oblasti je manja) dok je nadržastičnij rast uočljiv u oblasti poljoprivrede i veterine (nakon uključivanja materijalnog statusa porodice u analizu premija na visoko obrazovanje za ove oblasti je veća). Naravno, treba imati u vidu da se analiza odnosi na (1) mlade osobe koje su tek stupile na tržište rada, te nemaju mnogo godina radnog iskustva kao i (2) da se kasnije tokom života premija na visoko obrazovanje povećava, jer visokoobrazovani zaposleni imaju veću mogućnost napredovanja.

Tabela 4.2: Premija na visoko obrazovanje mlade osobe pre i posle kontrolisanja socioekonomskog statusa

Oblast studiranja	Premija na obrazovanje pre kontrolisanja socioekonomskog statusa (u %)	Premija na obrazovanje nakon kontrolisanja socioekonomskog statusa (u %)
Humanističke nauke i umetnost	18,79	8,96
Društvene nauke, ekonomija i pravo	11,31	6,30
Prirodne nauke, matematika i informatika	45,50	36,21
Inženjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo	4,13	2,33
Poljoprivreda i veterina	-12,01	-3,60
Zdravstvo	3,90	1,81
Obrazovanje	-2,62	-1,52

Izvor: *Anketa o tranziciji od škole ka poslu*, Republički zavod za statistiku Srbije

Zaključak

U ovom Osvrtu analiziran je položaj mladih osoba na tržištu rada u Srbiji. Preciznije, predstavljeno je kretanje stope zaposlenosti i nezaposlenosti mlade populacije u poslenjih deset godina, i to kretanje je poređeno sa kretanjem ovih stopa za odraslu populaciju. Ovakvom komparacijom zaključeno je da mladi na tržištu rada u Srbiji spadaju u posebno ranjivu grupu, jer važi da su posmatrani indikatori tržišta rada značajno nepovoljniji za mlade osobe. Analiza rasporeda mladih na tržištu rada iz 2015. godine u Srbiji upućuje na to da procenat mladih osoba koje su isključivo na školovanju opada, a procenat mladih osoba koje su isključivo zaposlene raste sa uzrastom. Primetno je i da sa uzrastom raste stopa mladih koji se niti školuju niti rade i stopa mladih koji rade dok su na školovanju. Raspored mladih osoba prema statusu aktivnosti na tržištu rada Srbije značajno odstupa od onoga koji karakteriše tržište

rada Nemačke, kao benčmarkom. Ove razlike mogu se pre svega opravdati postojanjem sistema dualnog obrazovanja u Nemačkoj, te se čini da sticanje radnog iskustva tokom školovanja olakšava mladima tranziciju od škole ka poslu. Takođe, mlade osobe u Srbiji značajno duže čekaju na prvi posao u odnosu na svoje vršnjake u zemljama Centralne i Istočne vreme. Jedno od potencijalnog objašnjenja ovakvog stanja na tržištu rada jeste nizak procenat mladih koji tokom školovanja i radi. Stavljanjem u odnos prosečnog vremena potrebnog za pronalaženje prvog posla i procenta mladih koje tokom školovanja rade pokazano je da što je u nekoj zemlji veći procenat mladih koji se i školuju i rade to je kraće vreme potrebno za pronalaženje prvog prvog posla. Dalje, analizom kategorija zaposlenosti mladih u Srbiji u 2015. godini prema uzrastu i obrazovnom nivou uočava se da što je mlada osoba starija i više obrazovana to je rizik da će ta osoba biti nezaposlena manji. Podaci potvrđuju očekivanje da mlade osobe koje dolaze iz porodica sa boljim materijalnim statusom bolje prolaze nakon završetka školovanja, ali ne sasvim jednoznačno. U Osvrtu se zaključuje i da mlada osoba u Srbiji čak i kada se zaposli prima zaradu koja je znatno niža od prosečne zarade, budući da je prema podacima iz 2015. godine prosečna mesečna neto zarada za mladu populaciju bila za oko 30% manja od prosečne zarade. Analiza premije na visoko obrazovanje prema različitim oblastima studiranja ukazuje na važnost obrazovnog nivo i oblasti studiranja za prosečnu zaradu koju će ostvarivati mlada osoba. Naime, prema rezultatima ove analize u gotovo svim posmatranim oblastima studiranja (sa izuzetkom oblasti obrazovanja i oblasti poljoprivrede i veterine) premija na visoko obrazovanje je pozitivna, što znači da viši nivo obrazovanja donosi i veću zaradu. Očekivano, sa uključivanjem socioekonomskih faktora u analizu, tj. materijalnog statusa porodice iz koje mlada osoba potiče, ove razlike u pogledu premije na visoko obrazovanje opadaju, ali i dalje ostaju značajne.

Literatura

1. Du Bois-Reymond, M., Chisholm, L. (2006). Young Europeans in a Changing World, in: Du Bois-Reymond, M. and L. Chisholm (eds). *The Modernisation of Youth Transitions in Europe*. New Directions for Child and Adolescence Development, pp. 1-10.
2. Elder, S. (2009). *School to work transition survey: Basic concepts, roles and implementation process*. International Labor Office.
3. Eurofound (2014). *Mapping youth transitions in Europe*. Publications Office of the European Union.
4. Furlong, A., Cartmel, F. (2007). *Young People and Social Change. Individualisation and Risk in Late Modernity*. Open University Press.
5. Kluge, J. (2014). *Youth labor market interventions*. IZA World of Labor: 106.
6. Tomanovic et al. (2015). *Mladi u Srbiji 2015.: Stanja, opažanja, verovanja i nadanja*. Friedrich Ebert Stiftung: SeConS Grupa za razvojnu inicijativu.
7. Vuksanović, N. et al. (2018). School to work transition in Serbia: returns to investment in education of youth. *Industry*, 46 (1), pp. 115-136.
8. www.mons.rs
9. <https://ec.europa.eu/eurostat>
10. <http://www.stat.gov.rs/>